

De penningen van Horn

Een herordening van Haanen 1

Recent publiceerde Jan Pelsdonk een nuttige aanvulling op het artikel 'Bijdragen aan de muntgeschiedenis van de heerlijkheid en het graafschap Horn (±1270-1567)' van wijlen Emile Haanen.¹ Diens artikel was weer een aanvulling op het meest recente overzicht van de muntslag van Horn in *Monnaies seigneuriales mosanes* van Lucas.² Zonder twijfel zullen deze drie publicaties ooit worden gebruikt voor een nieuwe catalogus. Pelsdonks aanvulling behoeft echter een correctie.

Pelsdonk bespreekt onder meer de Hornse penningen. Eén type daarvan kent hij zeer goed: tien exemplaren daarvan bevonden zich in de schatvondst 's-Hertogenbosch 1998 die hij uitgebreid publiceerde.³ Haanen besprak dit type als zijn nummer 1. Hij besprak deze munt vanwege het bijzondere initiaalteken: een gesnoerde jachthoorn. Dat vond hij bijzonder, omdat het familiewapen van de Hornes ongesnoerde hoorns draagt.⁴ Mogelijk speelde ook mee dat de munt ontbreekt in Lucas' catalogus. Lucas kende wel een ander type, zonder roosjes in het kruis op de keerzijde en geslagen te Wessem. Dit had hij overgenomen uit de catalogus van Van der Chijs uit 1862.⁵ Haanen besprak deze munt niet, naar ik aanneem omdat de munt al geruime tijd bekend was.

Pelsdonk noemt dit een 'schijnbare omissie' en schaaft de munt onder Haanen 1. Hij schrijft beide munten toe aan Willem II (1264-1300) of Willem III (1300-1301) omdat het Hollandse voorbeeld dateert uit de periode 1296-1337. Een toeschrijving aan Willem IV (1330-1343) acht hij onwaarschijnlijk omdat 'de meeste navolgingen van

Hollandse penningen rond 1300 zullen zijn vervaardigd'.⁶ Uit Pelsdonks artikel blijkt al dat dit niet voor alle navolgingen van de betreffende penning opgaat. Op pagina 72 presenteert hij namelijk een navolging op naam van Dirk van Perwijs als heer van Kranenburg (1334-1370).

De meest bekende navolgingen van dit type komen uit de Gelderse muntplaatsen Harderwijk en Roermond, en zijn geslagen voor een hertog Reinoud. Vermoedelijk gaat het hier zowel om Reinoud II (1339-1343) als zijn zoon Reinoud III (1343-1361 & 1371). Belangrijk voor de datering van de Gelderse penningen is het feit dat de Gelderse graaf in 1339 tot hertog werd verheven: deze munten staan op naam van een hertog en dateren dus op zijn vroegst uit 1339.

Ook veel andere navolgingen zijn, met zekerheid of zeer grote waarschijnlijkheid, in de jaren 1330-1350 te dateren.⁷ Een lange periode tussen de introductie van het origineel en de navolgingen komt wel meer voor. Een bekend voorbeeld is de Tourse groot die in 1266 in Frankrijk werd ingevoerd, en ongeveer een eeuw later in het Rijnland op grote schaal werd aangemunt.⁸

Navolgingen van de penning zonder roosjes ontbreken in de vondst 's-Hertogenbosch 1998, terwijl die maar liefst

JOS BENDERS

Horn, Willem IV (1330-1343), penning (NUMIS 1121588) (2x ware grootte)

tien exemplaren van de penning met de roosjes bevatte. De vondst telde 2119 munten waaronder meer dan 600 navolgingen van Hollandse penningen. Ze is waarschijnlijk tussen 1304 en 1306 gesloten.⁹ Het ontbreken van de navolgingen van het type zonder roosjes in deze omvangrijke en divers samengestelde vondst suggereert dat met de productie van deze navolgingen pas na het verbergen van deze vondst is gestart. Dat is dan consistent met een startdatum in of na de jaren 1330. In dat geval moet de Willem van Horn die op de Hornse navolging wordt genoemd, Willem IV (1330-1343) of Willem V (1349-1357) zijn. Tegen de laatste pleit dat een exemplaar van deze munt is aangetroffen in de vondst Kaiserwerth 1909, die rond 1347 moet zijn verbor-gen.¹⁰

Besluit

De Hornse penningen met en zonder roosjes in het kruis op de keerzijde dienen als twee verschillende typen te worden beschouwd. Ze moeten ook aan verschillende muntheren worden toegeschreven. Het type met de roosjes noemt geen muntheer, maar slechts een anonieme 'Dominus' (heer). Met deze heer kan Willem II (1264-1300), Willem III (1300-1301) of Gerard (1301-1330) zijn bedoeld. Voor Willem II kan pleiten dat een sterling, geslagen te Wessem, bekend is op naam van een 'Dominvs de Hvrne'.¹¹ Het betreffende type werd in 1299 in Engeland voor half geld verklaard en in 1300 zelfs verboden. Aannemelijk is dat de productie hiervan in 1299 of uiterlijk 1300 is gestaakt, dus ten tijde van de regering van Willem II (1264-1300). De sterling zal dus voor hem zijn geslagen. De uitstekende staat van bewaring van de Hornse penningen uit de vondst 's-Hertogenbosch 1998 lijkt er op te duiden dat de munten pas kort circuleerden en nog voor Gerard (1301-1330) zijn geslagen. Dit vraagstuk blijft

vooral nog onopgelost. De toeschrijving van de penning zonder roosjes levert geen problemen op: die is geslagen voor Willem IV (1330-1343). ■

Met dank aan Theo Nissen voor zijn opmerkingen bij een eerdere versie van dit artikel.

Jos Benders doet onderzoek naar middeleeuwse munten en de muntslag in de Nederlanden en het Rijnland.

NOTEN

1. PELSDONK 2015; HAANEN 2014.
2. LUCAS 1982.
3. PELSDONK 2011, 60-62.
4. HAANEN 2014, 66-67.
5. VAN DER CHIJS, 1862, 144, plaat XII nr 1.
6. PELSDONK 2015, 67.
7. GROLLE 2002, 20; VAN HENGEL 1998, 74.
8. VAN REY 1983, 156-157.
9. PELSDONK 2011, 36 en 39.
10. KIRSCH 1910.
11. MAYHEW 1983, 65 nr 123.

LITERATUUR

P.O. VAN DER CHIJS *De munten der leenen van de voormalige hertogdommen Brabant en Limburg enz. van de vroegste tijden tot aan de Pacificatie van Gend* (Haarlem, 1862).

J.J. GROLLE *Muntende ministerialen in Over-Sticht en Holland gedurende de 13e en 14e eeuw* (Amsterdam, 2002).

E. HAANEN 'Bijdragen aan de muntgeschiedenis van de heerlijkheid en het graafschap Horn (±1270-1567)', in: *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 101 (2014) 58-123.

C. VAN HENGEL *Penningen bollants* (Amsterdam, 1998).

T. KIRSCH 'Der Kaiserwerther Münzfund', in: *Blätter für Münzfreunde* 45 (1910) 485-490, 510-517, 632-633.

P. LUCAS *Monnaies seigneuriales mosanes* (Walcourt, 1982).

N.J. MAYHEW *Sterling Imitations of Edwardian Type* (Londen, 1983).

J. PELSDONK 'De schatvondst 's-Hertogenbosch 1998', in: *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 98 (2011) 30-121.

J. PELSDONK 'De penningen van Willem van Horn en de munten van Dirk van Perwijs', in: *De Beeldenaar* 39 (2015) 67-75.

M. VAN REY *Einführung in die rheinische Münzgeschichte des Mittelalters* (Mönchengladbach, 1983).